

**ความรู้และทัศนคติของประชาชนที่มีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน :
กรณีศึกษา อำเภอนนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช**

จุฑาทิพย์ ถิ่นกลาง
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
jutatip.pookpui@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องความรู้ ทัศนคติที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน และพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในอำเภอนนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอนนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 300 ครัวเรือน และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 4 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด และสถิติการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) นำเสนอโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชนในระดับปานกลาง มีทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชนในระดับมาก และมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในระดับปานกลาง นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ผู้ที่เป็นบุตร/ธิดาในครัวเรือน ผู้ที่มีสถานภาพหย่า/แยกกันอยู่ ผู้ที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ผู้ที่ว่างงาน ผู้ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนมาก ผู้ที่มีขนาดที่ดินที่ถือครองน้อย จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ม่มีลักษณะดังกล่าว

[วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 34 ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2558]

คำสำคัญ: ความรู้และทัศนคติ, สิทธิชุมชน, พฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน

Knowledge and Attitude of People affecting Behaviors in the Mangrove Forest Conservation : A Case Study of The Kanom District, Nakhon Sri Thammarat Province

Jutatip Thintalang

Faculty of Social Sciences and Humanities

Mahidol University

jutatip.pookpui@gmail.com

Abstract

The objectives of this paper are to study knowledge and attitudes regarding natural resources, mangrove forest, participation and community rights, people's behaviors in mangrove forest conservation, which influence on behavior of mangrove forest conservation of people in Kanom district, Nakhon Sri Thammarat province. Data collection was conducted through questionnaires distributed to leaders or representatives of 300 local households in Kanom district, Nakhon Sri Thammarat province and in-depth interviews with 4 key informants. Statistical analysis applies frequency, percentage, mean average, standard deviation, maximum value, minimum value and Multiple Regression Analysis. Data from in-depth interviews are in content analysis form.

The study result finds that the sample group have a medium knowledge regarding natural resources, mangrove forest, participation and community rights, a high attitude regarding natural resources, mangrove forest, participation and community rights and a medium people's behaviors in mangrove forest conservation. Furthermore, The Multiple Regression Analysis results indicated that those who have completed primary education, secondary education, high school education, high vocational certificate, and bachelor degree, a person who is the son or the daughter of the household, a divorced or separated person, a person who has no social status, a person who has no occupation, a person who did not exploit mangrove forest, a person who has higher income, a person who has lower land tenure have a lower score of behavior of mangrove forest conservation than those who are not.

[Thammasat Journal, Volume 34 No.1, 2015]

Keywords: Knowledge and Attitude, Community Rights, People's Behaviors in the
Mangrove Forest Conservation

บทนำ

แม้ว่าอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช มีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลนจำนวน 9,998.73 ไร่ จากพื้นที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี ทั้งหมดจำนวน 18,090.86 ไร่ (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2555: 12) ซึ่งถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์เป็นลำดับที่ 2 ของจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่กลับพบว่า มีพื้นที่นาโกง จำนวน 277.27 ไร่ พื้นที่เกษตรกรรม จำนวน 7,426.60 ไร่ และพื้นที่อื่นๆ จำนวน 388.26 ไร่ (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2555: 7) จะเห็นได้ว่า พื้นที่ดังกล่าวถือเป็นพื้นที่ป่าชายเลนเปลี่ยนสภาพซึ่งเกิดจากการบุกรุกทำลายโดยประชาชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ สำหรับพฤติกรรมการบุกรุกทำลายป่าชายเลนดังกล่าว ถือเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไข โดยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชนในเรื่องป่าชายเลน และประโยชน์ของป่าชายเลน เพื่อสร้างความตระหนักและทัศนคติที่ดีให้แก่ประชาชน ได้มีความรู้สึกรู้ว่าป่าชายเลนเป็นทรัพยากรสินส่วนรวมที่เปรียบเสมือนทรัพยากรสินส่วนบุคคลที่ทุกคนต้องหวงแหนและมีหน้าที่ในการรักษาไว้ และหากไม่มีพื้นที่ป่าชายเลนเหลืออยู่ภายในชุมชน ก็อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ เช่น การประมงชายฝั่ง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของประชาชนในชุมชนต่อไปในอนาคตได้

ข้อค้นพบของงานวิจัยที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการป่าชายเลนโดยชุมชนของชุมชนบ้านป่าคลอก และชุมชนบ้านบางโรงซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนอ่าวป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต พบว่า เป็นการศึกษา 2 ชุมชนที่มีความแตกต่างในบริบททางสังคมด้านศาสนา แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการป่าชายเลนโดยชุมชนประสบความสำเร็จเหมือนกัน ทั้งนี้ เพราะชุมชนใช้การจัดการป่าชายเลนโดยพยายามทำให้ประชาชนในชุมชนเห็นว่า ป่าชายเลนเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์แก่ชีวิตของเขาที่สามารถสัมผัสได้ เรียกว่าเป็น “การอนุรักษ์ที่กินได้” (โชติ ถาวรและคณะ, 2554: บทคัดย่อ) ซึ่งถือเป็นการเชื่อมโยงประโยชน์ของป่าชายเลนเข้ากับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และผลการศึกษาของงานวิจัยเรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคนของ “ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน” ในประเด็นเรื่องภาพรวมทัศนคติของนักท่องเที่ยวผู้มีส่วนร่วมกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคนของ “ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน” ซึ่งจัดว่าเป็นการสื่อสารภายนอกชุมชนที่เน้นการสื่อสารระหว่างแกนนำกับกลุ่มเป้าหมายหลักนั้น พบว่า เป็นทัศนคติเชิงบวก (น้ำเพชร ฉลุกลี, 2551: บทคัดย่อ) จากผลการศึกษาวิจัยทั้งสองดังกล่าว ผู้วิจัยจึงคาดหมายได้ว่า ความรู้และทัศนคติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนและประโยชน์ของป่าชายเลน อาจมีผลต่อพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน แต่จะมีระดับมาก ระดับปานกลาง หรือระดับน้อย นั้น อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในกระตุ้นและปัจจัยกระตุ้นภายนอกอื่นๆ ที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาในงานวิจัยนี้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากร ธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน และพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีความคาดหวังว่าจะสามารถนำผลจากการศึกษาดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางเพื่อปรับปรุงแก้ไขในกิจกรรมการส่งเสริมความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมใน

เรื่องสิทธิชุมชนซึ่งถือเป็นสิทธิของกลุ่มบุคคลภายในชุมชน สำหรับใช้ในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์ป่าชายเลนซึ่งเป็นทรัพยากรภายในอำเภอนนทบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไป

นิยามศัพท์ที่ใช้ในบทความวิจัย

ความรู้ หมายถึง สิ่งที่บุคคลได้รับจากสิ่งต่างๆรอบตัวซึ่งมีลักษณะเป็นข้อเท็จจริง เหตุการณ์ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐานที่ถ่ายทอดจากผู้ให้ความรู้ไปสู่ผู้รับความรู้

สำหรับในบทความวิจัยนี้ มุ่งเน้นศึกษาเรื่องความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชน

ทัศนคติ หมายถึง มุมมอง ความรู้สึกนึกคิด รวมทั้งชุดความคิดที่เกิดขึ้นหลังจากการได้รับความรู้จากการศึกษาเล่าเรียน ประสบการณ์ที่ดีและไม่ดี รวมถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับผู้มีทัศนคติเอง โดยที่ทัศนคติของบุคคลแต่ละคนอาจสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา ปัจจัยกระตุ้นจากภายใน และปัจจัยกระตุ้นจากภายนอก

สำหรับในบทความวิจัยนี้ มุ่งเน้นศึกษาเรื่องทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทัศนคติเกี่ยวกับป่าชายเลน ทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

ป่าชายเลน หมายถึง สังคมพืชหรือกลุ่มของพันธุ์ไม้ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น รากค้ำยัน รากหายใจ ใบมีต่อมขับเกลือเพื่อใช้ในการปรับตัวให้สามารถอยู่ในน้ำทะเลที่มีความเค็มในระดับปานกลางได้ สามารถพบได้ในบริเวณระหว่างแนวของน้ำทะเลขึ้นสูงสุดและต่ำสุด

การอนุรักษ์ป่าชายเลน หมายถึง การอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างคุ้มค่า และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อที่จะได้คงมีไว้ให้รุ่นลูกหลานสามารถนำมาศึกษาและใช้ประโยชน์ต่อไปได้อีกในอนาคต

สิทธิชุมชน หมายถึง สิทธิของกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่บริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันทางสังคม มีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกันในการสร้างข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ และสังคมร่วมกัน

สำหรับในบทความวิจัยนี้ มุ่งเน้นศึกษาเรื่องสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืนตามมาตรา 66 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ประกอบด้วย

ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในครัวเรือน สถานภาพสมรส ตำแหน่งทางสังคม และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ขนาดที่ดินถือครอง ระยะทางจากที่อยู่อาศัยถึงเขตป่าชายเลน และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

ปัจจัยด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชน

ปัจจัยด้านทัศนคติ ได้แก่ ทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทัศนคติเกี่ยวกับป่าชายเลน ทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ พฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

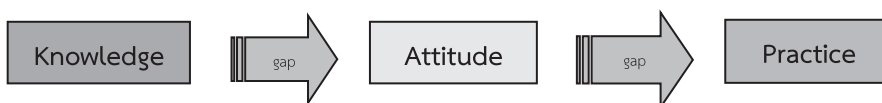
ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทความซึ่งสามารถอธิบายโดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้

1. เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน ทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน พฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน และความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎี KAP โดยที่ ตัวอักษร K มาจากคำว่า Knowledge แปลว่า ความรู้ ตัวอักษร A มาจากคำว่า Attitude แปลว่า เจตคติหรือทัศนคติ และตัวอักษร P มาจากคำว่า Practice แปลว่า พฤติกรรมหรือการปฏิบัติ โดยที่ Everett M. Rogers (1978 อ้างถึงใน ศิริวรรณ ว่องวีระวุฒิและบุญทริก ศิริกิจจาจร, 2553: 57) ได้อธิบายไว้ว่า โดยทั่วไปนั้น เมื่อบุคคลมีความรู้ มีเจตคติอย่างใดก็จะแสดงพฤติกรรมไปตามนั้น แต่จะไม่เกิดขึ้นเช่นนี้ทุกกรณีไป กล่าวคือ หากมีความไม่สอดคล้องและสัมพันธ์กันของความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเกิดขึ้น หรือที่เรียกว่า “การเกิดช่องว่างของความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม” หรือ KAP-gap (“Knowledge-Attitude-Practice” gap) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการเห็นความสำคัญในตัวบุคคลอื่น (Significant Others) เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ในสถานการณ์ที่มีผู้อื่นอยู่ด้วยคนเหล่านั้นจะมีแรงกดดันให้ต้องกระทำตามคนหมู่มาก จากคำอธิบายดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำมาเขียนเป็นรูปภาพได้ ดังต่อไปนี้

รูปภาพ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม (KAP)

รูปภาพ 2 ช่องว่างของความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม (KAP-gap)

2. เรื่องสิทธิชุมชน

นอกจากปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน ถือเป็นตัวแปรสำคัญที่ใช้ในการหาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน และสำหรับในเรื่องของสิทธิชุมชนนั้น ถือว่าเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยมุ่งทดสอบโดยได้สร้างข้อคำถามขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทดสอบความรู้และทัศนคติในรูปแบบของแบบสอบถาม ภายหลังจากที่ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในขั้นตอนของการทบทวนวรรณกรรม จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายสิทธิชุมชนได้ว่า คือ สิทธิของกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่บริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันทางสังคม มีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกันในการสร้างข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ และสังคมร่วมกัน

สำหรับประเด็นเรื่องสิทธิชุมชนในมิติของกฎหมายนั้น ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้แก่ มาตรา 66 ว่าด้วยเรื่องสิทธิของกลุ่มบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม และมาตรา 67 ว่าด้วยเรื่องสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐ และชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความสนใจเนื้อหาของมาตรา 66 เฉพาะในส่วนของสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ตามที่ได้ขีดเส้นใต้ไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

สามารถอธิบายโดยสังเขปได้ว่า รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ดังนั้น อำนาจหน้าที่ของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมจึงมีขอบของกิจกรรมหรือการดำเนินการต่างๆ ซึ่งจะต้องเป็นไปเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ หากไม่สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าว ย่อมทำให้กิจกรรมหรือการดำเนินการนั้นๆ อยู่ภายนอกขอบอำนาจหน้าที่ของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมซึ่งไม่อาจกระทำได้ (ขรรค์เพชร ชายทวีป, 2552: 117)

3. เรื่องการมีส่วนร่วม

สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า (2544: 12) ได้กล่าวถึงเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการวางแผน

ประกอบด้วยการรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผน และร่วมวางแผนกิจกรรม

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ

ประกอบด้วยการเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์

เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ หรือผลของกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินประสิทธิผลของโครงการ กิจกรรมต่างๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ด้วย ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

Cohen and Uphoff (1977: 59-78 อ้างถึงในสุชาติพิทย อิงบุญ, 2555: 16) ได้กล่าวถึงบุคคล 4 ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังมีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. อายุและเพศ	5. อาชีพ
2. สถานภาพในครอบครัว	6. รายได้และทรัพย์สิน
3. ระดับการศึกษา	7. ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น
4. สถานภาพทางสังคม	8. พื้นที่ถือครองและสถานการณ์ทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป กำหนดการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างระดับพื้นที่แบบเจาะจง ซึ่งได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างเฉพาะหมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าชายเลนเท่านั้น ได้แก่ ตำบลชนอม (หมู่ที่ 12 บ้านในทราย หมู่ที่ 14 บ้านป่าตาล) ตำบลควนทอง (หมู่ที่ 1 บ้านน้ำโจ หมู่ที่ 3 บ้านบางคู) และตำบลท้องเนียน (หมู่ที่ 4 บ้านท่าจันทร์ หมู่ที่ 5 บ้านแหลมทาบ หมู่ที่ 7 บ้านท่า-บ่อโก) อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 300 ครัวเรือน มีการเลือกกลุ่มตัวอย่างระดับครัวเรือน โดยการคำนวณสัดส่วนของตัวอย่างจากจำนวนครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน และมีการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างในลักษณะการสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ โดยทำการเก็บข้อมูลจากครัวเรือน 1 หลัง เว้น 2 หลัง เพื่อให้มีการกระจายและเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อเป็นเครื่องมือในการวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 4 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12 บ้านในทราย ตำบลชนอม อำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้แก่ หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 3 (นครศรีธรรมราช) ส่วนวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

ชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และหัวหน้าสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 44 (เมือง นครศรีธรรมราช) ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 (สงขลา) สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และประธานกลุ่มฟื้นฟู-อนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านท่าบ่อโกเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับป่าชายเลนในพื้นที่ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาใช้ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากคำตอบของแบบสอบถาม

สำหรับข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม นำเสนอโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านความรู้ และปัจจัยด้านทัศนคติ และตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน โดยตัวแปรตามมีระดับการวัดแบบช่วง (Interval Scale) ดังนั้น การวิเคราะห์ส่วนนี้ จึงใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์ ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นำเสนอด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังกล่าว จะปรากฏอยู่ในหัวข้อการอภิปรายผลการศึกษาของบทความนี้

ผลการศึกษา

1. ระดับคะแนนความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชนในระดับปานกลาง ร้อยละ 53.00 รองลงมามีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชนในระดับมาก ร้อยละ 45.00 และมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชนในระดับน้อย ร้อยละ 2.00 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ย 12.67 คะแนน คะแนนสูงสุด 20 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 5 คะแนน (ตาราง 1)

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับคะแนนความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน

จำนวน 300 ครั้วเรือน		
ระดับคะแนนความรู้	จำนวน	ร้อยละ
ระดับน้อย (0 - 6.6 คะแนน)	6	2.00
ระดับปานกลาง (6.7 - 13.3 คะแนน)	159	53.00
ระดับมาก (13.4 - 20 คะแนน)	135	45.00
Mean = 12.67 S.D. = 2.53 Max = 20 Min = 5		

2. ระดับคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทัศนคติเกี่ยวกับป่าชายเลน ทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในระดับมาก ร้อยละ 61.30 และรองลงมามีทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทัศนคติเกี่ยวกับป่าชายเลน ทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และทัศนคติเกี่ยวกับสิทธิชุมชนในระดับปานกลาง ร้อยละ 38.70 โดยกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ย 56.45 คะแนน คะแนนสูงสุด 80 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 36 คะแนน (ตาราง 2)

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน

จำนวน 300 คน			
ระดับคะแนนทัศนคติ	จำนวน	ร้อยละ	
ระดับน้อย (0 - 26.6 คะแนน)	-	-	
ระดับปานกลาง (26.7 - 53.3 คะแนน)	116	38.70	
ระดับมาก (53.4 - 80 คะแนน)	184	61.30	
Mean = 56.45 S.D. = 9.84 Max = 80 Min = 36			

3. ระดับคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในระดับปานกลาง ร้อยละ 65.00 รองลงมามีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในระดับน้อย ร้อยละ 25.00 และมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในระดับมาก ร้อยละ 10.00 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ย 10.79 คะแนน คะแนนสูงสุด 23 คะแนน และคะแนนต่ำสุด 2 คะแนน (ตาราง 3)

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน

จำนวน 300 คน		
ระดับคะแนนพฤติกรรม	จำนวน	ร้อยละ
ระดับน้อย (0 - 8 คะแนน)	75	25.00
ระดับปานกลาง (9 - 16 คะแนน)	195	65.00
ระดับมาก (17 - 24 คะแนน)	30	10.00
Mean = 10.79 S.D. = 4.43 Max = 23 Min = 2		

4. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านความรู้ และปัจจัยด้านทัศนคติ กับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านความรู้ และปัจจัยด้านทัศนคติ และตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน โดยตัวแปรตามมีระดับการวัดแบบช่วง (Interval Scale) จึงใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์ผลการศึกษาที่มีรายละเอียด ดังนี้ (ตาราง 4)

จากการทดสอบทางสถิติพบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมด ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพในครัวเรือน สถานภาพสมรส ตำแหน่งทางสังคม จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ขนาดที่ดินที่ถือครอง ระยะทางจากที่อยู่อาศัยถึงเขตป่าชายเลน การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน และทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน 22.70% ($R\text{ Square} = 0.227$)

เมื่อกำหนดให้ตัวแปรอิสระตัวอื่นๆ คงที่ พบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษาจะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษา 8.039 คะแนน

ผู้ที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษา 8.314 คะแนน

ผู้ที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษา 8.314 คะแนน

ผู้ที่มีระดับการศึกษานุปริญญาหรือเทียบเท่า จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษา 8.447 คะแนน

ผู้ที่มีระดับการศึกษานิติศาสตรบัณฑิตหรือเทียบเท่า จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษา 7.568 คะแนน

ผู้ที่เป้นบุตร/ธิดาในครัวเรือน จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน 2.253 คะแนน

ผู้ที่มีสถานภาพหย่า/แยกกันอยู่ จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด 6.428 คะแนน

ผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคม จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ไม่มีความหมายทางสังคม 2.032 คะแนน

ผู้ที่ว่างงาน จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพราชการ/พนักงานราชการ/ลูกจ้างราชการ 9.802 คะแนน

ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 2.462 คะแนน

ถ้ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 10,000 บาท คะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนลดลง 0.03064 คะแนน

ถ้าขนาดที่ดินที่ถือครองเพิ่มขึ้น 1 ไร่ คะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น 0.031 คะแนน

นอกจากนี้ พบว่า ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ระยะทางจากที่อยู่อาศัยถึงเขตป่าชายเลน ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน และทัศนคติ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน

ตาราง 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านความรู้ และปัจจัยด้านทัศนคติ กับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน

ตัวแปรอิสระ	Beta	Sig
เพศ		
ชาย (กลุ่มอ้างอิง)	-	-
หญิง	-0.134	0.832
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้ศึกษา (กลุ่มอ้างอิง)	-	-
ประถมศึกษา	-8.039	0.025*
มัธยมศึกษาตอนต้น	-8.314	0.022*
มัธยมศึกษาตอนปลาย	-8.314	0.022*
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	-8.447	0.021*
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	-7.568	0.034*
สูงกว่าปริญญาตรี	-6.295	0.127
สถานภาพในครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือน (กลุ่มอ้างอิง)	-	-
คู่สมรส (สามี/ภรรยา)	-1.174	0.114
บุตร/ธิดา	-2.253	0.015*
ผู้อาศัย	-1.296	0.332
สถานภาพสมรส		
โสด (กลุ่มอ้างอิง)	-	-
สมรส	-1.578	0.101
หย่า/แยกกันอยู่	-6.428	0.007**
หม้าย	-0.728	0.588

ตาราง 4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านความรู้ และปัจจัยด้านทัศนคติ กับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	Beta	Sig
ตำแหน่งทางสังคม		
ไม่มีตำแหน่งทางสังคม (กลุ่มอ้างอิง)	-	-
มีตำแหน่งทางสังคม	2.032	0.001***
อาชีพ		
ข้าราชการ/พนักงานราชการ/ลูกจ้างราชการ (กลุ่มอ้างอิง)	-	-
พนักงานเอกชน	0.425	0.813
ประมง	-2.614	0.142
เกษตรกรรม (ทำสวน/นา/ไร่)	-2.065	0.051
ค้าขาย	-2.105	0.082
รับจ้างทั่วไป	-1.459	0.249
แม่บ้าน	-0.537	0.749
อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	-0.098	0.962
ว่างงาน	-9.802	0.001***
อื่นๆ	-0.581	0.771
การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน		
ไม่ได้ใช้ประโยชน์ (กลุ่มอ้างอิง)	-	-
ใช้ประโยชน์	2.462	0.001***
อายุ	-0.044	0.153
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	0.295	0.069
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน 10,000 บาท	-0.03064	0.004**
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	-0.014	0.442
ขนาดที่ดินที่ถือครอง	0.031	0.041*
ระยะทางจากที่อยู่อาศัยถึงเขตป่าชายเลน	-0.045	0.422
คะแนนความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน	0.102	0.377
การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน		
คะแนนทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน	-0.014	0.642
การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน		
ค่าคงที่ (Constant)		21.630
R Square		0.227
Adjusted R Square		0.134

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

อภิปรายผลการศึกษา

เนื่องจากในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ รวมทั้งใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อนำผลการศึกษาเชิงคุณภาพมาใช้ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงได้แบ่งการอภิปรายผลการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. อภิปรายผลการศึกษาเชิงปริมาณ

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของระดับคะแนนความรู้ ระดับคะแนนทัศนคติ และระดับคะแนนพฤติกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วมและสิทธิชุมชนในระดับปานกลางมีทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชนในระดับมาก และมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนในระดับปานกลาง ซึ่งจะเห็นได้ว่า คะแนนความรู้ คะแนนทัศนคติ และคะแนนพฤติกรรมดังกล่าว ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ที่มีระดับเดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัยของปฐมพร งามข้า (2556: 193) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมกรณีศึกษา : โครงการโรงไฟฟ้าทดแทนโรงไฟฟ้าแม่เมาะ โดยจากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับมาก (ร้อยละ 73.00) มีทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง (ร้อยละ 44.50) และมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับน้อย (ร้อยละ 96.00) อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเกิดช่องว่างของความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม หรือ KAP-gap (“Knowledge-Attitude-Practice” gap) ของ Everett M. Roger (1978 อ้างถึงในศิริวรรณ ว่องวิรุฒและบุญทริก ศิริกิจจาจร, 2553: 57) ที่ได้อธิบายไว้ว่าเป็นความไม่สอดคล้องและสัมพันธ์กันของความรู้ เจตคติและพฤติกรรม ซึ่งอาจเป็นเพราะการเห็นความสำคัญในตัวบุคคลอื่น (Significant Others) เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ในสถานการณ์ที่มีผู้อื่นอยู่ด้วย คนเหล่านั้นจะมีแรงกดดันให้ต้องกระทำตามคนหมู่มาก

การที่ผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญา หรือเทียบเท่า ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษานั้น หมายความว่า ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาจะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า นั้น มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์ขั้นต้น ที่ปรากฏว่า ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน การมีส่วนร่วม และสิทธิชุมชน ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาอาจมีความรู้ ประสบการณ์ และความใกล้ชิดกับป่าชายเลน และทรัพยากรป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ได้รับการศึกษา ดังนั้น ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเล่าเรียนในแต่ละระดับการศึกษาจึงไม่น่าจะนำมาเป็นปัจจัยที่ใช้ในการชี้วัดพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในบทความวิจัยนี้ได้

สำหรับผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ที่เป็นบุตร/ธิดาในครัวเรือน จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน สะท้อนให้เห็นว่า สถานภาพในครัวเรือนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีของของ Cohen and Uphoff (1977: 59-78 อ้างถึงในสุชาติพิทย์ อิงบุญ, 2555: 16) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุและเพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพ รายได้และทรัพย์สิน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น พื้นที่ถือครองและสถานการณ์ทำงาน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สถานภาพครัวเรือนถือเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีส่วนร่วม โดยเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนซึ่งถือเป็นสถานภาพในแง่ของความเป็นผู้นำที่มีบทบาทต่อกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประมวล พูนสังข์ (2536: 91) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องความรู้ ทศนคติและการปฏิบัติในการจัดการขยะมูลฝอยอันตรายจากอาคารบ้านเรือนของประชาชนในเขตเมืองและเขตชนบท : กรณีศึกษาจังหวัดสุโขทัย พบว่า ประชาชนที่มีสถานะในครัวเรือนแตกต่างกัน มีความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอยอันตรายจากอาคารบ้านเรือนทั้งในเขตเมืองและในเขตชนบทแตกต่างกัน

ส่วนผู้ที่มีสถานภาพหย่า/แยกกันอยู่ จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด หมายความว่า ประชาชนที่มีสถานภาพโสด มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของผู้วิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพโสด อาจไม่มีข้อจำกัดในเรื่องภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัวจึงทำให้สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนหรือภาคประชาชนกลุ่มต่างๆ เป็นผู้จัดขึ้นได้

ผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคม จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ไม่มีความหมายทางสังคม สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ปรากฏในงานวิจัยของบรรณรักษ์ เสริมทอง (2555: 60) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านดอนสัก ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านดอนสัก ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ปรากฏในงานวิจัยของสมชาย วิริทธิ์มย์ กุล (2543 : 92) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนบ้านโคกสันติสุข ตำบลวังหมี อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครนายก พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นกรรมการป่าชุมชน/กรรมการหมู่บ้าน จะมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มอื่น รองลงมา คือ กลุ่มที่มีสถานภาพผู้นำชุมชน และกลุ่มที่เป็นชาวบ้าน ตามลำดับ

ผู้ที่ว่างงาน จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่มีอาชีพข้าราชการ/พนักงานราชการ/ลูกจ้างราชการ อาจเป็นผลเนื่องมาจากผู้ที่ประกอบอาชีพข้าราชการ/พนักงานราชการ/ลูกจ้างราชการ ถือเป็นบุคคลที่ทำงานอยู่ภายใต้บังคับการภาครัฐที่มีบทบาทในการให้บริการสาธารณะที่มีความเกี่ยวข้องในทางตรงหรือทางอ้อมกับประเด็นเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน จึงทำให้มีโอกาสได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นภายในชุมชนมากกว่าผู้ที่ว่างงาน

ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน จะมีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ปรากฏในงานวิจัยของรัชณี จักรช่วย (2550: 132) ที่ได้ทำการศึกษาร่วมกันของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชายเลน กรณีศึกษาตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่า

ชายเลน และสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐธิดา นิคมเพชร (2553: 72) ที่ได้ทำการศึกษาร่วมกันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ชุมชนบ้านเป็ดใน จังหวัดตราด พบว่า การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่างมีความ สัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านเป็ดใน

ถ้ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 10,000 บาท คะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนลดลง 0.03064 คะแนน หมายความว่า ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนมาก มีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้ จากการศึกษาคำตอบที่ปรากฏในแบบสอบถาม พบว่า ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนสูง ได้แก่ ผู้ที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และผู้ที่ประกอบอาชีพค้าขาย ถือว่า เป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้ประกอบอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับป่าชายเลนโดยตรง จึงอาจทำให้มีความรู้สึกรัก ผูกพัน และหวงแหนน้อยกว่าผู้ประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาผลผลิตจากป่าชายเลน

ถ้าขนาดที่ดินที่ถือครองเพิ่มขึ้น 1 ไร่ คะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น 0.031 คะแนน หมายความว่า ประชาชนที่มีขนาดที่ดินที่ถือครองมาก มีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ปรากฏในงานวิจัยของวิระ ขุนไชยรักษ์ (2545: 70) ได้ทำการศึกษาร่วมกันปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการฟื้นฟูป่าชายเลนของราษฎร ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่มีที่ดินถือครองน้อยกว่า 1 ไร่ และครัวเรือนที่มีที่ดินระหว่าง 1-10 ไร่ ส่วนมากเห็นด้วยกับการฟื้นฟูป่าชายเลน ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินถือครองและครัวเรือนที่มีที่ดินมากกว่า 10 ไร่ ส่วนมากไม่เห็นด้วยกับการฟื้นฟูป่าชายเลน ดังนั้น จากผลการศึกษาของงานวิจัยที่ไม่สอดคล้อง ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีที่ดินมากกว่า 10 ไร่ นั้น ถือว่าเป็นครัวเรือนที่มีขนาดที่ดินที่ถือครองมาก แต่ไม่เห็นด้วยกับการฟื้นฟูป่าชายเลนซึ่งมีความแตกต่างจากผลการวิจัยของบทความนี้ที่ประชาชนผู้ที่มีขนาดที่ดินที่ถือครองมาก มีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนอยู่ในระดับมาก

2. อภิปรายผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

จากผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า แนวทางและรูปแบบการอนุรักษ์ป่าชายเลนของหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จะเป็นไปตามภารกิจของหน่วยงานในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลน รวมทั้งเป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละปี ทั้งนี้ การดำเนินงานของหน่วยงานดังกล่าว เป็นไปในรูปแบบของการมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือกับประชาชนในท้องถิ่นในการดำเนิน 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมการปลูกป่าชายเลน กิจกรรมการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

และกิจกรรมค่ายเยาวชน ทั้งนี้ กิจกรรมปลูกป่าชายเลน และกิจกรรมการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ได้จัดขึ้นในลักษณะที่ภาคประชาชนเป็นแกนนำหลักในการริเริ่มดำเนินการ โดยหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุนในเรื่องพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์น้ำ และภาคเอกชนเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าวโดยให้การสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ และบุคลากรซึ่งแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

หลังจากที่ได้มีการปลูกป่าชายเลนหรือปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในบริเวณพื้นที่ที่กำหนดไว้แล้ว จะมีการจัดตัวแทนของชุมชนเข้าไปติดตามผลการเจริญเติบโต อัตราการรอดของพันธุ์ไม้และการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของปริมาณของสัตว์น้ำ หากพื้นที่บริเวณใดมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น พันธุ์ไม้ที่นำไปปลูกตายทางชุมชนจะนำประเด็นปัญหาดังกล่าวไปปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อขอคำแนะนำและดำเนินการแก้ปัญหาต่อไป จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกป่าชายเลน และกิจกรรมการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำระหว่างภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชนดังกล่าว มีความสอดคล้องกับทฤษฎีเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันพระปกเกล้า (สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, 2544: 12) ที่ได้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการวางแผน

ประกอบด้วยการรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผน และร่วมวางแผนกิจกรรม

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ

ประกอบด้วยการเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์

เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ หรือผลของกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินประสิทธิผลของโครงการ กิจกรรมต่างๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ด้วย ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

ส่วนผลลัพธ์ในภาพรวมที่ได้จากการที่ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นไปในทิศทางที่ดี ในลักษณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนเป็นผู้จัดขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของประชาชนในชุมชน มีจิตสำนึกในการเสียสละเวลาเพื่อมาเข้าร่วมกิจกรรมของส่วนรวม มีความสามัคคีในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และจากผลลัพธ์ดังกล่าว จึงสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง การที่หน่วยงานภาครัฐมีความจริงใจในการทำงานร่วมกับประชาชน และการส่งเสริมบทบาทของประชาชนในเรื่องการ

อนุรักษ์ป่าชายเลน โดยกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของ และเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในบ้านของตนเอง ทั้งนี้ ปัจจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาในงานวิจัยของน้ำเพชร ฉลุกลีป (2551: บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคนของ “ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน” ในประเด็นเรื่องปัจจัยภายในที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคนของ “ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน” ได้แก่ อุดมการณ์และจิตสำนึกสาธารณะ ความน่าเชื่อถือขององค์กร และการใช้ช่องทางสื่อสาร

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

แม้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ผลลัพธ์ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของอำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราชของหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชน เป็นไปในทิศทางที่ดี แต่ในการศึกษาเชิงปริมาณกลับปรากฏผลลัพธ์ในทางตรงกันข้าม ซึ่งพบว่า ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้ที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ผู้ที่เป็นบุตร/ธิดาในครัวเรือน ผู้ที่มีสถานภาพหย่า/แยกกันอยู่ ผู้ที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ผู้ที่ว่างงาน ผู้ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนมาก และผู้ที่มีขนาดที่ดินที่ถือครองน้อย มีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อย ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ยังมีประชาชนบางกลุ่มที่อาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือเข้ามามีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจึงควรเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่ผู้ที่มีคะแนนพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยดังกล่าวเป็นอันดับแรก ในลักษณะของการปลูกฝังจิตสำนึกให้มีความรัก ความหวงแหน และเห็นคุณค่าประโยชน์ของป่าชายเลน มีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลป่าชายเลน และทรัพยากรป่าชายเลน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องป่าชายเลน ประโยชน์ของป่าชายเลน การอนุรักษ์ป่าชายเลน และองค์ประกอบของการกระทำที่เป็นความผิดตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ เพื่อที่จะได้หลีกเลี่ยงการกระทำที่ละเมิดต่อกฎหมาย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยเน้นถึงปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายป่าชายเลน รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ง่ายต่อการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การปลูกป่าชายเลน และการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ

เอกสารอ้างอิง

- ขรรค์เพชร ชายทวีป. (2552). *ผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ*. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โชติ ถาวรและคณะ. (2554). “การอนุรักษ์ที่กินได้” การจัดการป่าชายเลนโดยชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนอ่าวป่าคลอก จังหวัดภูเก็ต. ใน ประมวลผลงานวิจัย การสัมมนาป่าชายเลนแห่งชาติ ครั้งที่ 14 “ชุมชนเข้มแข็ง ป้องกันภัยพิบัติ ขจัดโลกร้อน”. ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ 7-8 กันยายน. หน้า 1.
- ณัฐธิดา นิคมเพ็ชร. (2553). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ชุมชนบ้านเป็ด ใน จังหวัดตราด* วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- น้ำเพชร ฉลุกลบ. (2551). *กระบวนการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคกของ “ศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคก”*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรณรักษ์ เสริมทอง. (2555). *การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านดอนสัก ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. เอกสารวิชาการฉบับที่ 7/2555 สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- ปฐมพร งามข้า. (2556). *ความรู้ ทักษะและพฤติกรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา : โครงการโรงไฟฟ้าทดแทนโรงไฟฟ้าแม่เมาะ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประมวล พูนสังข์. (2536). *ความรู้ ทักษะและการปฏิบัติในการจัดการขยะมูลฝอยอันตรายจากอาคารบ้านเรือนของประชาชนในเขตเมืองและเขตชนบท : กรณีศึกษาจังหวัดสุโขทัย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รัชณี จักรช่วย. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชายเลน กรณีศึกษา ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วีระ ขุนไชยรักษ์. (2545). *ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการฟื้นฟูป่าชายเลนของราษฎร ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทรัพยากรป่าไม้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมชาย วิริทธิ์มย์กุล. (2543). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนบ้านโคกลั่นดีสุข ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. (2544). ตัวอย่างเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2555). พื้นที่ป่าชายเลนจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- สุทธาทิพย์ อิงบุญ. (2555). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในตำบลบางเสาธงอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศิริวรรณ ว่องวีรภูมิและบุญทริก ศิริกิจจาจร. (2553). “ทัศนคติและพฤติกรรมในการจัดการทางการเงินส่วนบุคคลของนักศึกษาปริญญาตรี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ” BU ACADEMIC REVIEW. 9, ฉบับพิเศษ (พ.ค.-ก.ค.), 57.